

SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ TÜRK DIŞ TİCARETİ ÜZERİNE ETKİLERİ

O. Murat KOÇTÜRK¹, Aslıhan KOCAEFE²

Özet

Serbest Ticaret Anlaşması (STA), taraf ülkelerin kendi aralarında gümrük vergisi ve kısıtlamaları kaldırdıkları, her üye ülkenin kendi ulusal gümrük tarifesi ve menş kurallarını uygulayabildikleri bir ekonomik entegrasyon türüdür. Bu çerçevede, Serbest Ticaret Anlaşmaları ile ilke olarak komşu ve çevre ülkelerle dış ticaretimizin geliştirilmesi, ihracatçılarımızın dış pazarlarda, özellikle Avrupa pazarındaki rakipleri ile eşit şartlarda rekabet edebilmeleri, karşılıklı yatırımların ve ortak girişimlerle ülkemizin uluslararası rekabet gücünün artırılması, ülkeler arasında ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi, mal ve hizmet dolaşımının önündeki engellerin ortadan kaldırılması aynı zamanda anlaşmaya taraf ülkeler arasındaki siyasi, teknolojik ve sosyal ilişkilerin de geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin imzaladığı Serbest Ticaret Antlaşmalarının (STA) Türk Dış Ticareti üzerine etkileri, anlaşmadan önce ve anlaşmadan sonra olmak üzere iki dönem halinde analiz edilerek gerek ihracat gerekse ithalat açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Serbest Ticaret Antlaşmaları, Dış Ticaret, Türk Dış Ticareti, İthalat ve İhracat

THE IMPACT OF FREE TRADE AGREEMENTS ON TURKISH FOREIGN TRADE

Abstract

Free Trade Agreements are the economic integrations which signatory parties can remove the customs duties and limitations among themselves, each member country is free to impose its own tariff schedule and the rules of origin is applied. In this respect, by means of Free Trade Agreements particular targets such as improving our foreign trade activities with neighboring and surrounding countries, maintaining a fair competition environment in the foreign markets in particular in the European market for our import goods, increasing the volumes of mutual investments, increasing the international competitive power of Turkey in joint ventures, improving the economic cooperation between the countries, removing the obstacles preventing the circulation of goods and services and at the same time improving the political, technological and social relations between the signatory parties, constitute the main focus as a principle. In this study the impact of the Free Trade Agreements signed by Turkey on the Turkish Foreign Trade has been evaluated in terms of both import and export issues. With this purpose, the trade relations between Turkey and the other countries with which FTAs have been signed have been scrutinized by analyzing the pre and post agreement conditions and finally the effects of FTAs have also been analyzed.

Keywords: Free Trade Agreements, Foreign Trade, Turkish Foreign Trade, Export and Import

1. GİRİŞ

Türkiye özellikle 1980 sonrası dışa açık bir ekonomik büyüme modelini tercih ederek dış ticaretini arttırıcı politika uygulamalarına önem vermiş ve hala da vermektedir. Nitekim 2023 yılında 500 Milyar dolarlık ihracat hedefine ulaşmaya çalışan ülkemizde özellikle 2000'li yıllarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Serbest Ticaret Anlaşmaları da bu hedefe ulaşmada önemli birer araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. GATT'm Uruguay Round müzakereleri sonunda, bölgesel ticaret anlaşmaları bir çok ülkenin ticarete serbestleşmesinde en çok tercih edilen yöntem olmuştur. Bir çok durumda ticaret görüşmeleri ile önerilen bölgesel serbest ticaret anlaşmalarının detaylarının düzenlenme ve kabul edilme süreçleri üye ülkelerdeki özel sektör grupları tarafından hız kazanmıştır, Bu

gruplar genellikle aktif bir şekilde ticaret anlaşmalarına katılmış ve kendilerine uygun ticaret rejimleri için lobi yapan çıkar grupları haline gelmiştir. Bir serbest ticaret anlaşmasının bütün üyeler tarafından desteklenmek zorunda olması, bu çıkar gruplarının hükümetler üzerinde etki yaratarak hükümetlerin serbest ticaret anlaşmasını kabul ya da red etmesinde rol oynamıştır (Stoyano, 2014). Öte yandan Dünya ülkelerinin ticari ilişkilerinde bir zorlama otoritesinin olmaması dünya refahını arttıran çok taraflı serbest ticaret anlaşması (STA)'nın da ortaya çıkmasını zorlaştırmaktadır (Yılmazkuday ve Yılmazkuday, 2014).

Bir Ekonomik Entegrasyon modeli olan Gümrük Birliği'nde ise üye ülkeler arasındaki ticarete mevcut gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamaları gibi her türlü tedbir kaldırılmakta ve birlik

¹Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu - Manisa.

²Gediz Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu - İzmir

dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik olarak da, ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır (Enders and Lapan, 1987).

Konuya Türkiye açısından bakıldığında, 1.1.1996 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması uyarınca; Türkiye'nin, AB'nin Ortak Ticaret Politikasını üstlenme yükümlülüğü bulunmakta olup buna göre üçüncü ülke olarak adlandırılan birlik dışındaki ülkelere yönelik AB'nin tercihli ticaret sistemi üstlenilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye, AB'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları müzakere ettiği ülkelerle karşılıklı yarar esasına dayalı benzer anlaşmalar müzakere edebilmekte bir diğer ifadeyle Türkiye, sadece Avrupa Birliği'nin STA müzakereleri yürüttüğü ülkelerle STA imzalayabilmektedir. Bu kapsamda, ülkemizin AB tarafından imzalanmış STA'ların içeriğini aynen kabul etme yükümlülüğü bulunmamakta olup, gerçekleştirilen müzakerelerde sanayi ve ticaret politikası önceliklerimiz ile ülkemiz hassasiyetleri göz önüne alınmaktadır.

Bu çalışmanın ana amacı Türkiye'nin tarihsel süreç içerisinde Serbest Ticaret Anlaşmalarının durumunu incelemek ve özellikle Gümrük birliği sonrası sayıları giderek artan ülkelerle yapılan STA'ların ülkemize olan katkılarını ortaya koymaktır. Özellikle soğuk savaşın sona ermesi, Sovyetler Birliğinin dağılması, Yugoslavya'nın parçalanması, AB ülkelerinin sayısındaki artışlar vb. etkilerle yapılan STA'ların ülkemiz dış ticaretine olan etkileri de değerlendirilecektir.

2. SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ TARİHSEL BOYUTU

On dokuzuncu yüzyılda, iktisadi yapılarının faaliyetleri kıtalar arası ticaret olan ülkeler, serbest ticaretin yayılmasında önemli rol oynamışlardır. İsviçre, İtalya, Hollanda gibi ülkeler yapısal olarak serbest ticaret yanlısı olarak düşünülebilir. İngiltere 1820-1880 yılları arasında serbest ticaret politikası uygulamaya başlamış, tüm Avrupa 1870'lerden itibaren korumacılığı temel politika olarak benimserken, serbest ticarete bağlı kalmıştır. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda devamlılık arz eden korumacı politikaların yaratacağı zararı telafi etmek için, ikili ve çok taraflı ticaret anlaşmaları yapılmıştır (Ficher, 1987).

Serbest Ticaret Anlaşmalarının Osmanlı da ki boyutunda ise, 1830-1913 döneminde dış ticarete serbesti kazandırabilme adına üç çeyrek asır çeşitli ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları imzalandığı görülmektedir (Pamuk, 2005).

1930'lu yıllarda ise, Büyük Buhan'ın dünya genelinde uluslararası ekonomik bütünleşmeleri durdurduğu, ülkelerin korumacılık duvarları arkasına itildiği bir dönemdir. Ülkeler, ekonomik olarak dış

devletlerden bağımsız ve kendi kendine yeterli olma çabası içerisinde olmuşlar ve her ülke kendini bu ekonomik krizin etkilerinden uzak tutmaya çalışmıştır. O tarihlerde ABD'de 25 bin civarında ürünün ithalatında %53'lere varan tarifeler uygulanmıştır (Isaak, 1981).

İkinci dünya savaşından sonra, ticarete serbestleşme yönündeki gelişmeler giderek ivme kazanmıştır. Ancak, savaş sonrası yıkık Avrupa Ekonomilerinin yeniden yapılandırılması sürecindeki problemlerin üstesinden gelme zorluğu sebebiyle, gelişmeler yavaşlamıştır. Küba'nın başkenti Havana'da, 1948 yılında yapılan görüşmelerde, ticari engellerin dünya çapında azaltılması ve ekonomik gelişmeyi desteklemek maksadı ile Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organization - ITO) kurulmuştur. İlk zamanlarda bu kuruluş, geniş çaplı bir gelişmeyi öngören merkezi ve çok uluslu bir işbirliği teşkilatı haline getirilmek istenmiş olsa da, ABD'deki güçlü politik muhalefet Havana Kararlarını reddedince, ümitler boşa çıkmıştır. O tarihlerde, ABD en önemli ve tek büyük ticaret ülkesi olarak kaldığından, ITO denemesi ABD'nin olumsuz tavrı nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Lanjouw, 1995).

ITO giderek önem ve etkinliğini kaybederken, örgütün bünyesinde kurulan Genel Tarife ve Ticaret Anlaşması (GATT), anlaşmaya katılan ülkelerin zaman zaman yaptıkları toplantılarda problemlere çözüm arayışlarında bağımsız bir yapı kazanmış ve kurumsallaştırmıştır (Balkır, 1988).

GATT'ın kurulduğu 1948 yılından itibaren dünya ticaretinde serbestleşme yönünde önemli mesafeler kat edilmiştir. Başlangıçta 23 ülkenin katılımıyla oluşturulan GATT, üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesini, gümrük vergilerinin düşürülmesini miktar kısıtlamalarının kaldırılmasını ve dış ticaret rejimlerinin üye ülkeler arasında uyumlaştırılmasını hedeflemiştir (Pool ve Stamos, 1990). GATT sisteminin kurucuları, ticarete ayırım yapmama prensibini benimsemişler ve bu sayede, genişleyen bir dünya ekonomisini hedeflemişlerdir (Hine, 1992). Bu prensip GATT'ın temelini oluşturmuştur. En kayırılan ülke prensibi altında, ticari engeller ticaret yapılan bazı ülkeler için azaltıldığında, aynı durum ticaret yapılan diğer tüm ülkeler için de yapılmak zorundadır. Ayırım yapmama prensibine karşı ilk istisna, GATT anlaşmasının yirmi dördüncü maddesi ile getirilmiştir (Bhagwati, 1994). Serbest ticaret alanlarının oluşturulmasına yönelik olarak imzalanan serbest ticaret anlaşmaları terim olarak GATT'ın 24. maddesinden kaynağını almıştır. Serbest ticaret alanlarında amaç, üye ülkeler arasında, kendilerinin ürettiği mal ve hizmetlere

ilişkin ticareti serbestleştirecek ortak bir pazar yaratmaktır. Ticaret sınırlamaları, sadece üye ülkelere üretilen mal ve hizmetlere karşı kaldırılmakta, üçüncü ülkelerden ithal edilen bir malı herhangi bir üye ülke, diğerlerine ihraç etmek istediğinde bu sınırlamalar geçerli olmaktadır (Lanjouw, 1995). Üye ülkeler, ortak bir piyasa oluşturmak için, sadece birbirlerine karşı tercihli gümrük politikası uygulayabilmek açısından karar alanı bırakmış olmaktadır.

Kaynaklarını daha etkin kullanmak isteyen ülkeler, üye ülke üreticilerine daha geniş pazar olanakları sunmak için ticari işbirliği yoluna gitmektedirler. Serbest Ticaret Anlaşması, iç pazarda korumacılığı azaltarak diğer üye ülke pazarlarındaki fırsatlardan yararlanma olanağı sağlamaktadır. Kendi aralarında uyum kuran ülkeler, daha büyük pazar ve endüstriler için ölçek ekonomileri oluşturacak üstünlük elde edebilirler. Ticaret engellerinin azaltılmasıyla rekabet artmakta ve sonuç olarak ekonomiye dinamizm kazandırılmaktadır. Ülke içerisindeki tüketim fazlası ve üretim olanağı blok ülkelerince desteklenerek endüstri teşvik edilmektedir (Erdil, 1992). Bir grup ülke, kendi aralarında böyle bir bütünleşmeye gitme kararındaysalar, diğer GATT ülkelerine yaygınlaştırmaksızın aralarındaki ticareti serbestleştirebilirler. Bu ayırıcı politikanın uygulanması 24ncü maddede iki şarta bağlanmıştır. Birincisi, ekonomik birleşmeden sonra üye ülkelerin üçüncü ülkelere karşı uygulayacakları ortak gümrük tarifesi eskisinden daha fazla olmayacaktır. İkincisi, birleşme için yapılacak anlaşmanın belli bir zaman zarfında gerçekleştirilmesi öngörülmeli ve diğer GATT üyeleri haberdar edilmelidir (Goto and Hamata, 1999).

Serbest ticaret anlaşmalarının hızı artmasıyla, yeni serbest ticaret anlaşma eğilimleri de ortaya çıkmıştır. Bunlardan en bilinen eğilim farklı bölgelerdeki ülkeler arasında yapılan (Temmuz 2011 tarihinde Güney Kore ve Avrupa Birliği arasında imzalanan anlaşmada olduğu gibi) bölgesel üstü serbest ticaret anlaşmalarıdır (Kawabata, 2014). Serbest ticaret anlaşmalarının dikkat çeken bazı karakteristik özellikleri vardır, ilk olarak, bu anlaşmalar günden güne büyümekte, yani anlaşmaların üye sayısı giderek artmaktadır. Bu konuda en çarpıcı örnek AB'dir. Başlangıçta altı üyeli bir toplulukla başlayan süreç bugün 28 üyeli bir birliğe ulaşmış durumdadır. İkinci olarak, bölgesel ticaret anlaşmalarının derinliği zamanla artmaktadır, yani anlaşmalar daha ileri entegrasyon anlaşmalarına çevrilmiştir. İhracat için bölge dışındaki ülkelere bağımlılık durumunun çok belirgin bir örneği körfez

bölgesindeki petrol ihracatçısı ülkelerdir (İslam, 2014). Bu bütünleşme aşamasında, her ülkenin serbestçe kendi gümrük politikasını seçmesi, bütünleşmeyi dağıtıcı eğilimlerin ortaya çıkmasına yol açabilir. Serbest ticaret alanında yer alan bir ülke, sanayisinin güçlü olmadığı alanlarda çok düşük gümrük oranları kabul ederek birleşme içinde bu malların ithalatçısı konumuna gelebilir.

Bu noktada aşağıdaki bölümde bugüne kadar Türkiye'nin serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülkelerle olan ticaret hacmi anlaşmadan önce ve sonra olmak üzere iki ayrı dönem halinde analiz edilmiştir.

3. TÜRKİYE'NİN İMZALADIĞI SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ GELİŞİMİ VE TÜRK DİŞ TİCARETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bugüne kadar, AB üyelikleri nedeniyle STA'ları feshedilen 10 adet Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesi hariç, 19 ülke ile STA imzalanmış, bunların 16'sı 2000'li yıllardan sonra imzalanmıştır. Türkiye, şimdiye kadar Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığı bu 19 ülke ile yaptığı anlaşmaların desteğiyle dış ticaret hacmini artırmaya devam etmektedir.

Tablo 1'de Türkiye'nin STA imzaladığı ülkeler ve bu anlaşmaların yürürlüğe girdiği tarihler yer almaktadır.

Söz konusu STA'lardan, Lübnan, Morityus ve Güney Kore ile imzalanan Anlaşmalar dışındaki STA'lar hâlihazırda yürürlükte bulunmakta olup, Lübnan, Morityus ve Güney Kore Anlaşmaları taraflarca iç onay sürecinin tamamlanmasının ardından yürürlüğe girecektir. Son dönemde yaşadığımız siyasi sorunlar nedeniyle Türkiye ile Suriye arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması ise 6 Aralık 2011 tarihinde askıya alınmıştır.

Ülkemiz, AB'nin tercihli rejimlerini üstlenme konusunda yoğun gayret içerisinde. Bu süreç, Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüğün yerine getirilmesi açısından önem arz ettiği gibi yüksek koruma oranları ile kendi pazarlarını koruyan ülkelere ülkemizin düşük seviyelerde olan Topluluk Ortak Gümrük Tarifesi uygulaması nedeniyle sağladığı tek yanlı avantajı, STA'lar kapsamında pazar açılımı suretiyle karşılıklı hale getirmek açısından da son derece önemlidir (Atılğan ve Kanat, 2007). AB ile STA'sı olup da halen Türkiye ile STA imzalamamış başlıca ülkeler Meksika, Güney Afrika Cumhuriyeti, Cezayir'dir. Konuya dair görüşmeler devam etmektedir.

Tablo 1: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkeler

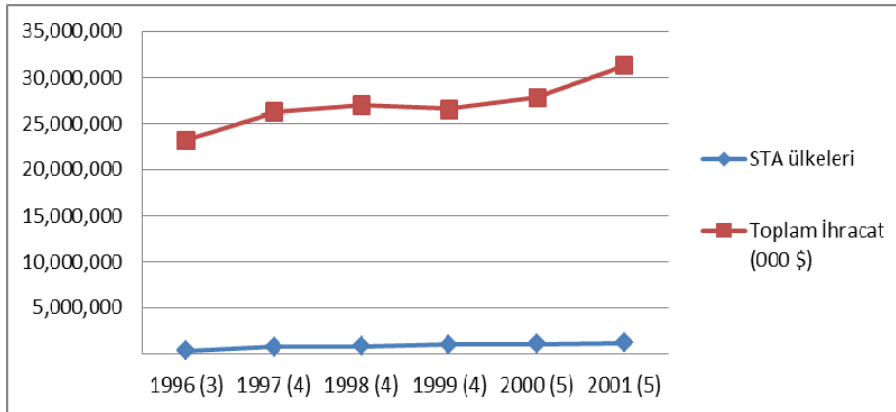
	Ülke	Anlaşmanın İmza Tarihi	Anlaşmanın Yürürlüğe Girişi
1	EFTA	10.12.1991	01.04.1992
2	İsrail	14.03.1996	01.05.1997
3	Makedonya	07.09.1999	01.09.2000
4	Hırvatistan	13.03.2002	01.07.2003
5	Bosna ve Hersek	03.07.2002	01.07.2003
6	Filistin	20.07.2004	01.06.2005
7	Tunus	25.11.2004	01.07.2005
8	Fas	07.04.2004	01.01.2006
9	Suriye	22.12.2004	01.01.2007 (06.12.11 'de askıya alınmıştır)
10	Mısır	27.12.2005	01.03.2007
11	Arnavutluk	22.12.2006	01.05.2008
12	Gürcistan	21.11.2007	01.11.2008
13	Karadağ	26.11.2008	01.03.2010
14	Sırbistan	01.06.2009	01.09.2010
15	Şili	14.07.2009	01.03.2011
16	Ürdün	01.12.2009	01.03.2011
17	Lübnan	14.07.2009	İç Onay Sürecinde
18	Morityus	09.09.2011	İç Onay Sürecinde
19	Güney Kore	01.08.2012	İç Onay Sürecinde

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Tablo 2: 1996-2001 Dönemi Arasında STA Ülkelerine İhracat

Ülkeler	STA Kapsamındaki İhracat Değerleri (000 000 \$)											
	1996	1997	%	1998	%	1999	%	2000	%	2001	%	
İzlanda	2	3	52,3	11	244,4	88	695,2	5	-94,2	3	-37	
Liechtenstein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Norveç	58	93	59,8	101	9,2	91	-10,3	80	-11,5	70	-12,7	
İsviçre	276	318	15,4	244	-23,3	268	9,9	239	-11	243	1,6	
İsrail	-	392	-	480	22,5	585	22,1	650	11,1	805	23,9	
Makedonya	-	-	-	-	-	-	-	108	-	90	-16,7	

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Şekil 1: STA Kapsamında Yapılan İhracatın Toplam İhracat İçindeki Payı (Mil. \$)

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

STA'ların, ülkemizin lokomotif hizmet sektörlerinden olan yurtdışı müteahhitlik hizmetleri açısından pazar yaratıcı etkileri gözlenmekte, benzer şekilde, bu ülkelerdeki yatırımları da tetiklediği görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar ortaya koymaktadır ki; bu tür bölgesel entegrasyonlar, ölçek ekonomilerine yol açarak maliyet düşüşü ve kaynak verimliliği sağlamakta, dışa açık rekabetçi bir ekonomik altyapının tesisi suretiyle ülkenin uluslararası rekabet gücünü artırmakta, milli geliri, toplumsal refahı yükseltmektedir. Özetle STA'lar; İhracatçılarımızın başta çevre ve komşu ülkeler olmak üzere, hedef pazarlara giriş imkânlarının artırılmasını; Batı Avrupa pazarlarına olan bağımlılığının azaltılmasını, İhracatçılarımızın üçüncü ülke pazarlarında, başta AB ülkelerinin müteşebbisleri olmak üzere, rakipleri ile eşit şartlara sahip olmasını, İhracatımızın, tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması suretiyle, ürün bazında çeşitlendirilmesini ve miktar bazında artırılmasını ve Türkiye'nin tercihli ticaret imkânlarından yararlanmak isteyen doğrudan yabancı sermayeli yatırımların artmasını sağlamaktadır (İBGS,2010).

3.1 1996-2001 Dönemi STA Kapsamında Türkiye'nin Dış Ticareti

Türkiye'nin 1996-2001 yılları arasında STA kapsamındaki ihracatının gelişimi Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2'den görüleceği üzere, 1996 yılında aramızda Serbest Ticaret anlaşmasının yürürlükte olduğu Norveç, İzlanda ve İsviçre'den oluşan 3 EFTA üyesi ülke bulunmaktadır. Söz konusu yılda gerçekleşen 23 milyar dolarlık toplam ihracat içinde STA kapsamında bu ülkelere yapılan ihracatın payı % 1,45 rakamsal ifadeyle 336 milyon dolardır ve bunun 276 milyon doları İsviçre'ye yapılan ihracattan oluşmaktadır. Söz konusu ülkeyle ilgili ithalat bölümlerinde de ifade edileceği üzere Türkiye ile İsviçre arasındaki dış ticaret ilişkileri sürekli olarak aleyhimize seyretmiştir. İsviçre'ye yapılan başlıca ihraç kalemlerimiz dönem itibarıyla tekstil hazır giyim ve ayakkabılar, tarım ormancılık ve su ürünleri, taşlar ve toprak elektronik eşya ve aletler ve kimya sanayi ürünleri şeklinde sıralanabilir.

1997 yılında STA kapsamına İsrail'in dahil olmasıyla söz konusu ülkeye ihracat ta sanayi ürünlerinde gümrük vergisi muafiyeti ve indirimleri, bazı tarım ürünlerinde pazara giriş kolaylıkları getirilmiş ve buna istinaden bu ülkeye yapılan ihracatlar da önemli artış gözlemlenmiştir. Aynı yıl EFTA üyesi ülkelere yapılan ihracat artışıyla beraber 1997 yılında STA kapsamında yapılan ihracatlar 806 milyon dolar seviyesine ulaşarak bir önceki yıla göre % 1,45'den % 3,07'ye bir sıçrama yapmıştır. 1998 yılında 4 ülkeli STA Kapsamında yapılan ihracat 836 milyon dolara

ulaşırken,1999 yılında 1 milyar dolar seviyesini aşarak artış trendini sürdürmüştür. 2000 yılında STA sürecine Makedonya dahil olmuş söz konusu ülkeye 200 ve 2001 yıllarında sırasıyla 108 ve 90 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. Makedonya'ya yapılan ihracat kalemlerimizin başında ise elektrikli makineler, pamuk, otomotiv ve yan sanayii, plastikler, özel dokunmuş menscuat, hububat ve un, meyve, alüminyum oluşturuyor. İthalatımızda ise sentetik suni devamsız lifler, ham postlar, bakır, kurşun, çinko, cam ve cam eşya, demir çelik, organik kimyasallar, yün, deri başta gelmektedir.

2000 ve 2001 yıllarında ülkemiz ile İsrail arasındaki değerli taş ve madenler faslından yapılan ticarete ihracatımız yaklaşık % 79 oranında artmış ve 26.7 milyon ABD Doları seviyesine ulaşmıştır. Böylece söz konusu ürünlerin İsrail'e yönelik toplam ihracatımız içindeki payı da % 4 seviyesine yükselmiştir Mevzuat açısından değerlendirmemiz gerekir ise, İsrail ile Türkiye arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması gereğince iki ülke arasında sanayi ürünleri ticareti menşe kullarına bağlı kalınmak koşuluyla gümrük vergisinden muaftır. Ancak, İsrail hükümeti gerek iç pazarını gerek yerli sanayiini korumak amacıyla satın alma ve koruma vergisi gibi iki ayrı vergi tatbik etmektedir. Ancak mücevherde ülkemize uygulanan ilave bir vergi bulunmamaktadır. Ülkede bu ürün için de uygulanan KDV oranı % 18'dir.

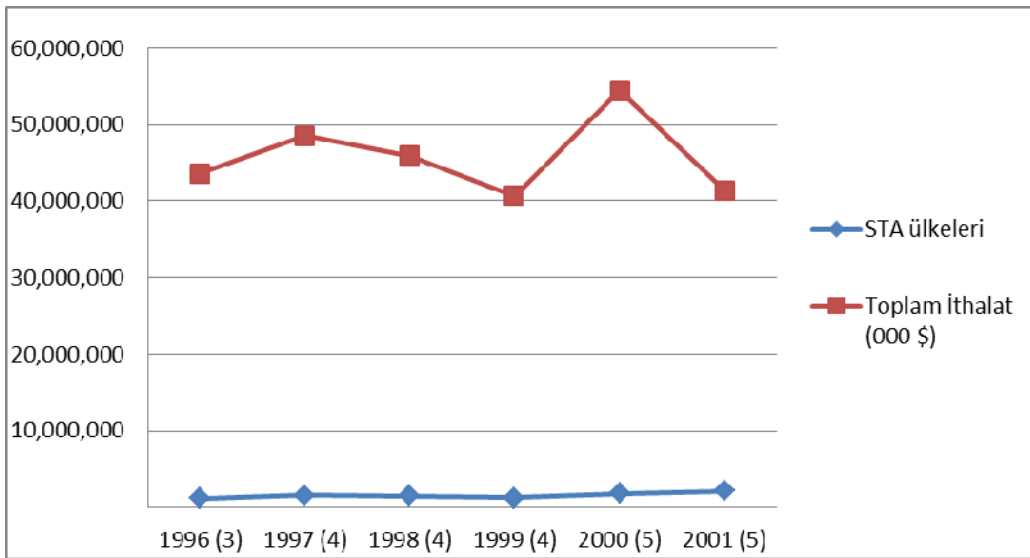
Genel bir değerlendirme ile 1996-2001 yılları arasındaki 6 yıllık dönemde toplam ihracat yaklaşık 162 milyar dolar iken, bunun 5,3 milyar doları aramızda Serbest Ticaret Anlaşmasının tesis ettiği 5 ülkeye yapılan ihracattan oluşmaktadır. Toplam ihracat içinde STA kapsamında yapılan ihracat oransal olarak % 3,27 şeklindedir. Tablo 3, 1996-2001 yılları arasında STA kapsamında yapılan ithalat değerleri hakkında bilgi vermektedir.

1996 yılında toplam 3 ülkeden yapılan ithalatın yaklaşık 1,1 milyar dolar olduğu ve bunun neredeyse tamamının İsviçre'den yapıldığı görülmektedir. İsviçre'den yapılan başlıca ithalatımız mal grupları itibarıyla kimya sanayi ürünleri, elektronik makina ve aletler, taşıt araçları, metaller, tekstil ve konfeksiyon ürünleri ile saat, mücevher ve optik aletlerden oluşmaktadır.Bu ülkeden yapılan ithalatlar 1997 yılına kadar hızlı bir şekilde artmasına karşın bu tarihten sonra İsviçre'nin 1998 yılında meydana gelen Asya krizinden etkilenmesinden dolayı düşmüştür.Bu dönemde kriz,ekonominin yavaşlamasına ve ülkenin dış ticaretinin azalmasına yol açtığı için,bu tarihlerde İsviçre'den yapılan ithalatlar azalma trendine girmiştir.

Tablo 3: 1996-2001 Döneminde STA Kapsamında Yapılan İthalat Değerleri (Milyon Dolar)

Ülkeler	1996	1997	%	1998	%	1999	%	2000	%	2001	%
İzlanda	4	5	24,9	4	-21,8	2	-34,3	4	62,2	2	-47,1
Liechtenstein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	93	178	90,8	148	-17,2	175	18,2	260	49	251	-3,4
İsviçre	1015	1104	8,8	1018	-7,8	749	-26,4	891	19	1227	37,8
İsrail	-	234	-	283	21	298	5,5	505	69,5	529	4,7
Makedonya	-	-	-	-	-	-	-	108	-	90	-16,7

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Şekil 2: 1996-2001 Arası STA Kapsamında Yapılan İthalat ve Toplam İthalat İçindeki Payları

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Tablo 4: 1996-2001 Arası STA Kapsamında Yapılan İthalat ve Toplam İthalat İçindeki Payları

	1996 (3)	1997 (4)	1998 (4)	1999 (4)	2000 (5)	2001 (5)
STA ülkeleri	1.112.068	1.520.901	1.452.052	1.224.327	1.768.517	2.100.235
Toplam İthalat (000 \$)	43.626.642	48.558.721	45.921.392	40.671.272	54.502.821	41.399.083
% oran	2,55	3,13	3,16	3,01	3,24	5,07

Kaynak: TÜİK

1997 yılında STA kapsamında İsviçre'den yapılan ithalat bir önceki yıla paralellik gösterirken tabloya 234 milyon dolarlık ithalat ile İsrail dahil olmuştur. 1997 yılı İsrail ile aramızdaki ticaret lehimize bir tablo çizerken, İsviçre olan ticaret de ise açık verilmiştir. Söz konusu dönemde Norveç ile olan ticaretimiz ele alındığında; 1997 yılında Norveç'ten yapılan ithalat bir önceki yıla kıyaslandığında % 90,8 'lik bir artış göstererek 178 milyon dolara çıkmış buna karşın

ülkemizden söz konusu ülkeye yapılan ihracat ise 1996 yılında 58 milyon dolar iken 1997 yılında %59,8'lik bir artışla 93 milyon dolara yükselmiştir. Her iki durumda da Serbest Ticaret Anlaşması ile iki ülke arasındaki ticaret hacmi artış sergilerken bu durum Norveç lehine bir artışı beraberinde getirmiştir.

Türkiye'nin Norveç'e yaptığı ihracatta ağırlığı sırasıyla, tekstil ürünleri- aksesuarlar- kumaşlar, makine ve ulaşım ekipmanları (enerji üreten makine ve

ekipmanlar, telekomünikasyon cihazları, genel endüstri makineleri, gıda (sebze-meyve, tahıl), inorganik kimyasallar-tıbbi ürünler ve ilaç, demir cevherleri-işlenmemiş gübre ve mineraller oluşturmaktadır. Demirdışı metaller, balık ve kabuklu deniz ürünleri, doğal ve mamul halde gaz, demir-çelik, plastik, makine ve ulaşım ekipmanları ise Norveç'ten yapılan ithalatın önemli kalemleridir.

1999 yılında Güneydoğu Asya ülkeleri ile Rusya'daki krizin etkilerinin yanında finansman sorunlarının devam etmesi, sanayi kuruluşlarının büyük bölümünün bulunduğu Marmara bölgesindeki depremin neden olduğu hasar ve Depremin imalat sanayii işyerlerinde bina, makina-teçhizat, mamul ve yarı mamul stok kaybı, işgücü eksiltmesi gibi etkiler ortaya çıkarken, üretime ara verilen tesislerden kaynaklanan üretim kaybı ve ihracat azalması gibi etkiler sözkonusu olmuşken aynı dönemde özel tüketim harcamalarındaki daralma eğilimi ve yatırımlardaki gerileme sonucunda ithalat azalmıştır. Şekil 2'den de görüleceği üzere sözü edilen dönemde STA ülkelerinden yapılan ithalat ve toplam ithalat düşme eğilimi içine girmiştir. 2000 yılı tekrar toparlanma olarak nitelendirilirken, 2001 yılı 5 STA ülkesinden yapılan ithalat, 21 Şubat 2001'de Türk Lirası'nın dalgalanmaya bırakılmasının ardından yaşanan devalüasyondan kaynaklı daralmaya rağmen, 2 milyar doları aşmış ve toplam ithalat içindeki payı % 5,07 olarak gerçekleşmiştir.

Genel bir değerlendirme ile 1996-2001 yılları arasındaki toplam 6 yıllık zaman zarfında Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında toplam ithalatımız değer olarak yaklaşık 275 milyar dolar olarak gerçekleşirken bunun yaklaşık 9 milyar doları aramızda Serbest Ticaret Anlaşmasının mevcut olduğu ülkelere yapılmıştır. Ancak, 1996 yılında STA kapsamında Norveç, İsviçre ve İzlanda'dan yapılan ithalat toplamı yaklaşık olarak 1,1 milyar dolar iken 2001 yılında bu rakamın 2,1 milyar dolara yükseldiği görülmektedir.

3.2 2002-2012 Dönemi STA Kapsamında Türkiye'nin Dış Ticareti

Aşağıdaki bölümde öncelikle 2002-2012 yılları arasında STA kapsamında yapılan ihracat rakamları ele alınarak toplam ihracat içindeki payı değerlendirilecektir. Daha sonra STA kapsamında söz konusu dönemde hangi ülkelere ne kadar ithalat yapıldığı ve bu ithalatların toplam ithalatımız içinde ne kadar yer edindiği 1996-2002 dönemiyle karşılaştırılarak değerlendirilecektir.

Serbest Ticaret Anlaşması sürecine 2002 Yılında Lihtenştayn, 2003 yılında Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in dahil olmasıyla devam edilmiştir. Bu kapsamda Hırvatistan ve Bosna-Hersek'e yapılan ihracatlar sırasıyla 86 ve 63 milyon dolar olarak

gerçekleşmiştir. Aynı yıl STA kapsamında 8 ülkeye yapılan ihracat toplamı yaklaşık 1.9 milyar dolar olarak gerçekleşirken, bir sonraki yılda bu rakam yaklaşık olarak % 25'lik artışla 2.4 milyar dolara yükselmiştir. Tablo.5'den görüleceği üzere yıldan yıla gerek STA imzaladığımız ülke sayısı gerekse bu kapsamda yapılan ihracat değer olarak artmıştır. 2005 yılından itibaren uygulanan politikaların yansımaları olarak sürece Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır gibi ülkeler de dahil olmuştur (Tablo 5).

2009 yılına gelindiğinde, 2008 Küresel krizinin etkisiyle en büyük ticaret partnerimiz olan AB pazarının daralması sonucu toplam ihracatımız azalmış buna karşın STA bağlamında ikili ticaretimizin güçlendirildiği ülkelere yapılan ihracatlar da bir artış görülmüştür.2009 yılında STA sürecine 15 ülke ile devam edilmiş ve bu ülkelere yapılan ihracatımız 13 milyar dolar seviyesine ulaşarak toplam ihracat içindeki payı yaklaşık olarak %13'lere çıkmıştır.

2012 yılına gelindiğinde, STA kapsamında yapılan ihracat 19 ülke ile 14.6 milyar dolar olarak seviyesine ulaşmıştır. Yaşanılan siyasi sorunlar nedeniyle Türkiye ile Suriye arasında Serbest Ticaret Alanını Tesis Eden Ortaklık Anlaşması 6 Aralık 2011 tarihinde askıya alınmıştır Genel olarak 2002-2012 arası 11 yıllık dönemde toplam ihracatımız 1022 milyar dolar olarak gerçekleşirken, bu rakamın yaklaşık 85 milyar doları aramızda serbest ticaret anlaşmasının tesis edildiği ülkelere oluşmuştur (Tablo 6).

Tablo 7'ye göre 2002 yılında STA kapsamında karşımızda 6 ülkenin bulunduğu (İzlanda, Liechtenstein, Norveç, İsviçre, İsrail, Makedonya) ve bu 6 ülkeye yapılan ihracatın yaklaşık 1,4 milyar dolar olduğu görülmektedir.2011 yılına gelindiğinde ise karşımızda STA kapsamında 19 ülke bulunmakta ve söz konusu ülkelere yapılan ihracat yaklaşık 14 milyar dolar olarak on kat artmıştır. Bu rakam 2012 yılında 14,6 milyar dolara yükselmiştir. STA kapsamında ticari ilişkilere ithalat yönünden bakılacak olursa, Tablo.7'de 2002 yılında 6 ülkeden yapılan toplam ithalat 4 milyar dolar seviyesindeyken,2012 yılına gelindiğinde bu rakam 10,5 milyar dolara çıkmıştır. Bu durum bize gerek ihracat gerekse ithalat cephesinde Serbest Ticaret Anlaşmaları ile ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin güçlendiği sonucunu getirmektedir.

Tablo 8 2002-2012 Dönemi Arasında Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelere olan ticari ilişkilerinin boyutunu gerek ihracat gerekse ithalat boyutundan sergilemektedir. Bu doğrultuda, aramızda Serbest Ticaret Anlaşmasının tesis etmesinden günümüzde kadar olan dönemde Türkiye'nin yaptığı ihracatların yıllar itibarıyla oransal olarak maksimum düzeyde arttığı ülke Filistin olmuştur.

Tablo 5: 2002-2012 Dönemi STA Kapsamında Yapılan İhracat Hacmi (Milyon Dolar)

Ülkeler	STA Kapsamındaki İhracat Değerleri (000 000 \$)																			
	2002	2003	%	2004	%	2005	%	2006	%	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%	2012
İzlanda	3	10	267,6	10	0,2	18	81,3	22	21,8	11	-50,8	11	4,4	6	-43,8	7	19,3	14	84,4	16
Liechtenstein	2	4	88,6	5	16,1	4	-2,1	6	29,4	7	19,9	3	-61,6	5	98,1	8	55,6	10	18,5	10
Norveç	115	171	48,8	206	20,3	245	18,9	261	6,4	375	43,9	391	4,2	389	-0,6	344	-11,6	380	10,4	451
İsviçre	289	353	22,1	446	26,4	553	24,1	901	62,8	935	3,8	2857	205,5	3935	37,7	2057	-47,7	1484	-27,8	2125
İsrail	861	1083	25,7	1315	21,4	1467	11,5	1529	4,2	1658	8,4	1935	16,7	1522	-21,3	2080	36,6	2391	15	2330
Makedonya	101	123	21,1	149	21,7	162	8,8	173	6,3	272	57,3	296	9	283	-4,3	263	-7,4	299	13,8	275
Hırvatistan	-	86	-	118	37,9	168	42,3	214	27,3	356	66,2	329	-7,6	215	-34,7	249	16	242	-2,9	201
Bosna ve Hersek	-	63	-	100	58,1	128	28,3	151	17,7	445	195,1	572	28,6	227	-60,4	224	-1	269	19,9	252
Filistin	-	-	-	-	-	9	-	21	125	21	0,4	21	-2,6	30	42,7	40	36,5	49	21,8	63
Tunus	-	-	-	-	-	295	-	325	10,21	530	63,2	778	46,7	646	-17	714	10,5	802	12,4	797
Fas	-	-	-	-	-	-	-	551	-	722	30,9	958	32,7	599	-37,5	624	4,2	921	47,6	1016
Suriye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	798	-	1115	39,8	1422	27,5	1845	29,8	1610	-12,7	503
Mısır	-	-	-	-	-	-	-	-	-	903	-	1426	58	2599	82,2	2251	-13,4	2769	23	3681
Arnavutluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	306	-	273	-10,7	241	-11,7	271	12,3	256
Gürcistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	998	-	763	-23,5	769	0,8	1092	42	1254
Sırbistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	306	-	355	15,9	381
Karadağ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	-	27	-0,8	29
Şili	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	131	-	175
Ürdün	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	507	-	771

*Not ! 2006 Yılından itibaren Sırbistan ve Karadağ ülkeleri ayrılmış bulunmaktadır.

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Tablo 6: 2002-2012 Dönemi STA kapsamında Yapılan İhracatın Toplam İhracat İçindeki Payı

	2002 (6)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
		-8	-8	(10)	(11)	-13	-15	-15	-17	-19	-19
STA ülkeleri (000 000 \$)	1.372	1.893	2.349	3.051	4.153	7.032	11.996	12.913	12.049	13.622	14.585
Toplam İhracat (000 000 \$)	36.059	47.253	63.167	73.476	85.535	107.272	132.027	102.143	113.883	134.907	152.536
% oran	3,8	4,01	3,72	4,15	4,86	6,56	9,09	12,64	10,58	10,1	9,59

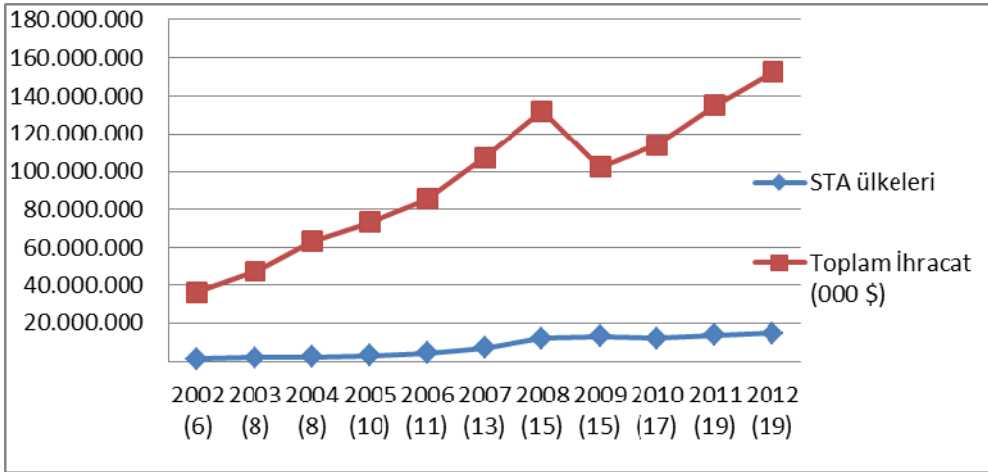
Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Tablo 7: 2002-2012 Dönemi STA Kapsamında Yapılan İthalat

STA Kapsamındaki İthalat Değerleri (000 000 \$)																							
Ülkeler	2002	2003	%	2004	%	2005	%	2006	%	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%	2012			
İzlanda	3	2	-33	9	0,2	8	-11,9	5	-33,9	6	22	3	-52	7	125,4	18	160,7	28	54,4	14			
Liechtenstein	1	2	115	2	16	3	37,2	6	73,3	4	-37,1	3	-10,4	3	-25,2	2	-19	3	24	2			
Norveç	366	423	15,7	495	17,1	374	-24,5	496	32,7	496	-0,2	623	25,6	772	23,9	829	7,4	796	-3,9	917			
İsviçre	2143	2968	38,5	3405	14,7	4054	19,1	4015	-1	5269	31,2	5588	6,1	1999	-64,2	3154	57,7	5019	59,1	4305			
İsrail	544	459	-15,6	714	55,4	805	12,7	782	-2,8	1082	38,3	1448	33,9	1075	-25,8	1360	26,5	2057	51,3	1710			
Makedonya	15	27	83,3	52	89,9	52	0,3	56	7,4	56	-0,2	30	-46,8	40	34,2	52	31,4	92	75,5	103			
Hrvatistan	-	17	-	35	111	86	142,9	61	-29,2	77	27,9	106	36,4	107	1,6	211	96,8	311	47,1	210			
Bosna ve Hersek	-	8	-	11	37,6	15	34,2	9	-39,1	21	128,9	25	14,3	52	112,1	72	38,9	90	24,8	112			
Filistin	-	-	-	-	-	0,304	-	0,501	64,8	0,762	52,1	0,429	-43,7	0,274	-36,1	0,576	110,2	0,271	-53	0,464			
Tunus	-	-	-	-	-	117	-	150	27,88	230	53,1	365	59	235	-35,7	281	19,5	250	-11	196			
Fas	-	-	-	-	-	-	-	174	-	198	14,1	361	81,7	235	-34,9	397	69	420	5,8	429			
Suriye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	259	-	324	24,8	221	-31,6	452	104,3	337	-25,6	67			
Mısır	-	-	-	-	-	-	-	-	-	653	-	886	35,7	642	-27,6	926	44,4	1382	49,2	1342			
Arnavutluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	-	5	-87,2	87	1750,4	126	45	99			
Gürcistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	525	-	285	-45,6	291	1,8	314	8,1	180			
Sırbistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	110	-	213	94,8	206			
Karadağ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	15	134,8	18			
Şili	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	474	-	466			
Ürdün	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	66	-	96			

*Not ! 2006 Yılından itibaren Sırbistan ve Karadağ ülkeleri ayrılmış bulunmaktadır.

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Şekil 3: 2002-2012 Dönemi STA kapsamında Yapılan İhracatın Toplam İhracat İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Tablo 8: 2002-2012 Dönemi STA Kapsamında Yapılan İthalat ve Toplamdaki Payları (000 000 \$)

	STA kapsamında yapılan İthalatın Toplam İthalata Oranı										
	2002 (6)	2003 -8	2004 -8	2005 -10	2006 -11	2007 -13	2008 -15	2009 -15	2010 -17	2011 -19	2012 -19
STA ülkeleri (000 000 \$)	3.072	3.906	4.724	5.516	5.755	8.353	10.324	5.679	8.249	11.995	10.472
Toplam İthalat (000 000 \$)	51.554	69.340	97.540	116.774	139.576	170.063	201.964	140.928	185.544	240.842	236.544
% oran	5,96	5,64	4,84	4,72	4,12	4,91	5,11	4,03	4,45	4,98	4,43

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

Nitekim Filistin ile imzalanan STA, esas itibariyle taraflar arasındaki ekonomik işbirliğinin artırılması ve güçlendirilmesi, mal ticaretindeki kısıtlamaların kaldırılması, uygun rekabet koşullarının yaratılması, karşılıklı yatırımların teşvik edilmesi, tarafların üçüncü ülke piyasalarındaki ticaret ve işbirliğinin geliştirilmesine dayanmakla birlikte Filistin halkının barış ve refahına destek amacıyla aynı zamanda içinde ekonomik işbirliği ve teknik yardıma ilişkin hükümleri de barındırmaktadır. Diğer bir ifade ile, Filistin'in özel durumu göz önünde bulundurularak, Anlaşma, Filistin halkının refahına destek vermek üzere, Türkiye tarafından daha önce imzalanan diğer Anlaşmalardan farklı olarak, ticari konuların ötesinde, Türkiye ve Filistin arasında ekonomik işbirliğinin geliştirilmesine yönelik kaleme alınmıştır.

Aramızda Serbest Ticaret Anlaşması tesis etmesinden günümüze Türkiye'den yapılan ihracatın 1997-2012 yılları arasında maksimum düzeyde artış gösterdiği ikinci ülke % 495'lik artışla İsrail olmuştur. Türkiye'den İsrail'e yapılan ihracat Anlaşma yürürlüğe

girdiğinde 392 milyon dolar iken 2012 yılında 1.422 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Serbest Ticaret Anlaşmasıyla, sözkonusu dönemde ihracatların maksimum düzeyde artış gösterdiği üçüncü ülke ise % 308'lik artışla Mısır olmuştur. 2007 yılı itibariyle aramızda STA'nın yürürlüğe girmesiyle söz konusu ülkeye yapılan ihracatımız bir önceki yıla göre % 27 oranında artış göstererek 903 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. 2009 yılında krizin etkisiyle bir çok ülkede yaşanan Pazar daralmalarına karşılık Mısır'a yapılan ihracatımız da aksine artış yaşanarak 2.6 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Mısır'da Arap Baharı olarak nitelendirilen devrim söz konusu ülkeye yapılan ihracatımızı etkilememiş aksine Mısır'a yapılan ihracatımız 2011 yılında 2.8 milyar dolar iken 2012 yılının Ocak-Ekim döneminde bu rakam 3 milyar doları aşmıştır. Bunun altında yatan en önemli nedenlerden biri iki ülke arasında çok yönlü bir ilişkinin olması ve Mısır'ın yeniden yapılanma sürecinde yakın çevresinde ilham alabileceği ülkelere bakıyor olmasıdır.

Mısır ile ülkemiz arasında Serbest ticareti öngören anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önceki 1996-2006 arası 11 yıllık dönemde ülkemizden Mısır'a yapılan ihracatlar değer olarak 4.901 milyar dolar seviyesindeyken, özellikle 2005 yılından sonra uygulanan politikaların da etkisiyle söz konusu ülkeye ihracatımız da ciddi artış gözlemlenmiştir.

Mısır ile Serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girdiği 2007 yılından 2012 yılına 6 yıllık dönemde ise söz konusu ülkeye yapılan ihracatımız toplamda 13 milyar dolarlık bir hacme ulaşarak % 308'lik bir artış göstermiştir.

Serbest Ticaret Anlaşması ile ticari ilişkilerimizin boyutu ülkemize yapılan ithalatlar boyutuyla değerlendirilecek olursa, aramızda STA'nın tesis etmesinden günümüze ithalatımızın maksimum düzeyde artış gösterdiği ülke % 1238'lik bir artışla Bosna-Hersek olmuştur. 2003 yılında STA'nın yürürlüğe girmesiyle söz konusu ülkeden yapılan ithalatımız bir önceki yıla göre % 32 oranında artış göstererek 8 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. 2012 yılında ise 99 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. 2003-2012 arası 10 yıllık dönemde Bosna Hersek'ten yapılan ithalat toplamı 404 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın, Türkiye ve Bosna Hersek arasındaki ticaret genel bir değerlendirme ile 2003-2012 yılları arası dönemde toplam ihracat 2,3 milyar iken toplam ithalat 404 milyon dolar olarak Türkiye lehine bir tablo sergilemiştir (Tablo 9).

2003 yılında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmasından günümüze ithalatımızın maksimum düzeyde artış gösterdiği ikinci ülke % 1156'lık artışla Hırvatistan olmuştur. 2003 yılında söz konusu ülkeden

ithalatımız 17 milyon civarında iken günümüze kadar sürekli bir artış trendi izlemiş ve 2011 yılında 311 milyon dolara ulaşmıştır. 2012 yılında her ne kadar bir önceki yıla göre % 32.5' lik bir azalma göstererek 210 milyon dolar seviyesine gerilese de Hırvatistan, STA ile ithalatımızın oransal olarak maksimum düzeyde olduğu ikinci ülke olarak listeye yerleşmiştir. Buna karşın Hırvatistan'la aramızdaki ticaret ithalat ve ihracat rakamları karşılaştırılarak bir bütün halinde analiz edilecek olursa; 2003 yılından günümüze 10 yıllık süreçte söz konusu ülkeye yapılan ihracatımız 2 milyar doları aşmışken, Hırvatistan'dan yapılan ithalatımız ise toplamda 1.221 milyar dolara ulaşmıştır. Rakamlar karşılaştırıldığında STA kapsamında Hırvatistan'la yapılan ticarete tablo lehimize bir görünüm arz etmektedir.

Serbest Ticaret Anlaşması ile ithalatımızın maksimum düzeyde arttığı 3. ülke ise % 886'lık artışla Makedonya'dır. Söz konusu ülke ile aramızda STA'nın yürürlüğe girdiği 2000 yılında ülkemize yapılan ithalatlar % 33'lük bir artışla 10 milyon doları aşmışken, 2001 yılında ülkemizde yaşanan krizin ve özellikle 2008 yılında yaşanan global krizin yansıması olarak ithalatlarda belirgin bir düşüş gözlenmiştir. Bunun dışında 2012 yılında sözkonusu ülkeden yapılan ithalatlar 90 milyon doları aşmıştır. Yapılacak genel bir değerlendirme ile 2000-2012 yılları arası 13 yıllık dönemde STA kapsamında sözkonusu ülkeye yapılan ihracatlar toplamda 2.4 milyar doları bulurken aynı dönem için Makedonya'dan Türkiye'ye yapılan ithalatlar 580 milyon doları aşıya da iki ülke arasındaki ticarete Türkiye lehine bir tablo çizilmiştir.

Tablo 9: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması İmzaladığı Ülkelerle Dış Ticaret Artış Yüzdeleri

Ülkeler	Dönem	İhracattaki Artış	İthalattaki Artış
İsrail	1997-2012	495,25	631,96
Makedonya	2000-2012	154,9	886,18
Hırvatistan	2003-2012	134,52	1156,44
Bosna-Hersek	2003 – 2012	298,1	1238,24
Filistin	2005 – 2012	568,08	52,63
Tunus	2005 – 2012	170,32	66,7
Fas	2006 – 2012	84,21	146,97
Suriye	2007 – 2012	-36,97	-73,99
Mısır	2007 – 2012	307,83	105,53
Arnavutluk	2008 – 2012	-16,25	169,75
Gürcistan	2008 – 2012	25,67	-65,7
Karadağ	2010 – 2012	7,24	188,64
Sırbistan	2010 – 2012	24,49	87,66
Şili	2011 – 2012	33,98	-1,79
Ürdün	2011 – 2012	52,15	44,4

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr).

6. SONUÇ

Dünya ticaretinde meydana gelen değişme ve gelişmeler, ülkeleri bütünleşme arayışları içerisine itmiş ve bunun sonucu olarak da ekonomik bütünleşmeler ortaya çıkmıştır. Ekonomik entegrasyonlar arasında en basit düzeyde olan Serbest Ticaret Anlaşmaları, diğer bütünleşme türlerine geçişte başlangıç adımı olmaktadır.

Serbest Ticaret Anlaşmaları, Türkiye'nin, Dış Ticaret Politikası önceliklerinden biri olarak belirlediği ihrac pazarının çeşitlendirilmesi ve AB pazarına bağımlılığın azaltılması hedeflerine katkıda bulunmuştur. STA imzalanan ülkelerin hemen hemen hepsinde ithalatta yüksek korumalar olduğu dikkate alındığında, Türk ürünlerinin vergisiz olarak bu ülke pazarlarına girmesinin ne derece önemli olduğu görülmektedir.

Serbest Ticaret Anlaşması yaptığımız ülkelere olan ticaretimiz tek tek incelendiğinde genel sonucun Türkiye lehine olduğu söylenebilir. Buna karşın veriler genel olarak değerlendirilecek olursa; 1996-2001 yılları arasında 6 yıllık ihracat toplamımız yaklaşık 162 milyar dolar iken, bunun 5,3 milyar doları aramızda Serbest Ticaret Anlaşmamızın bulunduğu ülkelere yapılan ihracattan oluşmaktadır ki 2001 yılında Türkiye ile arasında Serbest Ticaret Anlaşması bulunan yalnızca 5 ülke bulunmaktadır. Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığımız ülkelere yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı ise 1996 yılında % 1,45 iken 2001 yılında bu oran % 3,87'e yükselmiştir.

2002-2012 arası 11 yıllık dönemde ise toplam ihracatımız 1.022 milyar dolar olarak gerçekleşirken, bu rakamın yaklaşık 83 milyar doları aramızda serbest ticaret anlaşmasının tesis edildiği ülkelere oluşmaktadır. 2002 yılında STA kapsamında karşımızda 6 ülke bulunurken ve bu 6 ülkeye yapılan ihracat yaklaşık 1,4 milyar dolar olarak gerçekleşirken, 2011 yılına gelindiğinde STA sürecine 19 ülke ile devam edilmiş ve bu kapsamda yapılan ihracatlar yaklaşık 14 milyar dolar olarak on kat artmıştır. 2012 yılında ise STA Kapsamında 19 ülkeye yapılan ihracat ise 963 milyon dolarlık bir artışla 14,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında STA kapsamında yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı % 3,80 iken 2011 yılında % 10,10, 2012 yılında ise % 9,59 olarak gerçekleşmiştir. İhracatta durum böyle iken ithalat cephesindeki gelişmeler ise 2002-2012 yılları arasında toplam ithalatımız 1630 milyar dolar seviyesinde iken STA ülkelerinden yapılan ithalatın 77 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında STA kapsamında yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı % 5,96, 2011 yılında ithalatı azaltıcı politikaların da etkisiyle % 4,98 ve 2012 yılında ise % 4,43 olarak gerçekleşmiştir.

Buraya kadar yapılan değerlendirmeler çerçevesinde çalışmadan çıkarılabilecek genel sonuç 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'nin gerek Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığı ülke sayısının yıldan yıla artış sergilediği gerekse bu ülkelerle yapılan dış ticaret hacminin arttığı yönündedir. Dünya ile entegre olmaya çalıştığımız bu süreçte, STA yapılan ülke sayısının artırılması dış ticaretimiz açısından olumlu sonuçları beraberinde getirirken, makro ekonomi açıdan Türkiye'nin Dünya'nın önde gelen ülkeleri arasına girmesini de sağlayacağı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Atılğan, T., Seher K., 2007. The Effects Of Free Trade Agreements On Turkish Economy, Sosyoekonomi Dergisi, 1:99-108.
- Balkır, C., Demirci, M., 1988. Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu, Bilgehan Basımevi, s.17, İzmir.
- Bhagwati, J., Jan/Feb94. Which Way? Free Trade or Protection?, Challenge, 37(1):17
- DTM, 1999. Pan Avrupa Menşe Kümülayon Sistemi Başvuru Kitabı, s.10, Ankara.
- Eichengreen, B., Irwin, D. A., 1998. The role of history in bilateral trade flows, In The regionalization of the world economy, University of Chicago Press, s.33-62.
- Eldem, V., 1970. Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, ss.302-309, İstanbul.
- Enders, W., Harvey, E.L., 1987. International Economics, Prentice Hall, s.231, New Jersey.
- Erdil, S., 1992. Pazarlamada Uluslararasılaşma Süreci ve Türk İşletmelerinde Uluslararasılaşma Eğilim, yayınlanmamış doktora tezi, s.12, İstanbul
- Fischer, W., 1987. Swings Between Protection & Free Trade in History, Free Trade in The World Economy, Westview Press, s.22, Colorado.
- Goto, J., Koichi, H., Nov 99. Article 24 of The GATT, Review of International Economics, 7(4):555.
- Hine, 1992. Regionalism and the Integration of the World Economy, Journal of Common Market Studies.
- İİBGS, 2010. İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) Kılavuzu, İstanbul.
- Isaak, R. A., 1991. International Political Economy, Prentice Hall, New Jersey.
- Islam, B. S., 2014. How effective is the Free Trade Agreement in South Asia? An empirical investigation, International Review of Applied Economics, 28(5): 611-627.
- Kawabata, Y., 2014. The effects of cross-regional free trade agreements under a vertical industry structure, The Journal of International Trade & Economic Development, 23(6):906 - 922.
- Lanjouw, G.J., 1995. International Trade Institutions, Longman, s.56, New York.
- OECD, 1996. Regionalism and Its Place in the Multilateral Trading System, OECD Documents, s.18, Paris.

Pamuk, Ş., 2005. Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme,1820-1913,Tarih Vakfı, 3.Basım, s.26, İstanbul.
Pamuk, Ş., 2007. Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sertifika No:11213, s.29, İstanbul.
Pamuk, Ş., 2010. Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914, İletişim Yayınları, 6.Baskı, s.242, İstanbul.
Pool, J.C., Stephen C.S., 1990. International Economics, Lexington Books, 1990, s.37, Canada.
Stoyano, A., 2014. Endogenous Free Trade Agreements and Foreign Lobbyin, Review of International Economics, 22(3):561-577.
T.C Resmi Gazete, 23849 Sayılı, www.resmigazete.gov.tr,
TÜİK, www.tuik.gov.tr

Walter, I., Kaj A., 1981. International Economics, Canada.
Yılmazkuday, D., Yılmazkuday H., 2014. Bilateral versus Multilateral Free Trade Agreements: A Welfare Analysis, Review of International Economics, 22(3), 513-535.

Sorumlu Yazar:

O. Murat KOÇTÜRK

murat.koçturk@cbu.edu.tr

Geliş Tarihi : 24/11/2014

Kabul Tarihi : 31/01/2015